

ΤΟ ΒΗΜΑ

Γνώμες

Το φάντασμα ενός νέου μεσοπολέμου: Μια ματιά στην ξεχασμένη Ιστορία

Παπαχρήστου Κώστας

ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ: 30/06/2016, 05:00 | ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ: 30/06/2016, 05:00

Από μια πρόσφατη ανάρτηση ενός φίλου στο *Facebook* έτυχε να διαβάσω ένα άρθρο, πρωτότυπα δημοσιευμένο σε πολιτική εφημερίδα, το οποίο χαιρέτιζε σε τόνους πανηγυρικούς το αποτέλεσμα του βρετανικού δημοψηφίσματος που οδηγεί στην αποχώρηση της χώρας από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Το έντονα φορτισμένο – στα όρια του εμπαθούς – ύφος του κειμένου δεν άφηνε περιθώρια αμφιβολίας: κάποιοι κυριολεκτικά μισούν την ιδέα της ενωμένης Ευρώπης. Ή, για να γίνω ακριβέστερος, μισούν *αυτή* την Ευρώπη που γνωρίζουμε σήμερα.

Σταχυολογώ ενδεικτικά μερικές χαρακτηριστικές εκφράσεις από το κείμενο: «*Φρένο στο 4ο Ράιχ*», «*νταβατζήδες των αγορών και του Βερολίνου*», «*αποκρουστικά μαντρόσκυλα της Καγκελαρίας*», «*ντόπια ζόμπι της ευρωλιγουριάς*», «*ξεχασμένοι βρυκόλακες της πολιτικής*»...

Αν θέλουμε να είμαστε αντικειμενικοί, υπάρχουν πράγματι λόγοι για να μην τρέφει κάποιος ιδιαίτερα θετικά αισθήματα για τη σημερινή ΕΕ. Ο σημαντικότερος αφορά την οικονομική ηγεμονία του Βερολίνου και τις εμμονικές αγκυλώσεις της Γερμανίας στις πολιτικές λιτότητας που έχουν «γονατίσει» μεγάλα τμήματα του πληθυσμού στις πιο αδύναμες, κυρίως, χώρες (μία από αυτές τη γνωρίζουμε από πρώτο χέρι!).

Ένας δεύτερος λόγος έχει να κάνει με τη μεταναστευτική φιλοσοφία της ΕΕ που ενθαρρύνει τον μετασχηματισμό των ευρωπαϊκών κοινωνιών σε πολυπολιτισμικές, τη στιγμή που οι κοινωνίες αυτές αισθάνονται να απειλούνται από τις συνέπειες της ανεξέλεγκτης (και συχνά παράνομης) μετανάστευσης. Οι φόβοι μάλιστα αυξάνουν δραματικά μετά τα φαινόμενα έξαρσης του θρησκευτικού φανατισμού που έχουν προκαλέσει αμέτρητα θύματα ως τώρα και έχουν θέσει σε συναγερμό όλες τις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις. Ο πολίτης μπορεί ίσως να μοιραστεί το λιγοστό ψωμί του, σε καμία περίπτωση όμως δεν διαπραγματεύεται το αίσθημα της ασφάλειάς του!

Οι αντι-ευρωπαϊκοί κύκλοι, λοιπόν, υποδέχθηκαν ως πράξη εθνικής αντίστασης την απόφαση του βρετανικού λαού ενάντια, υποτίθεται, σε ένα «αναδυόμενο 4ο Ράιχ» που θέλει να του αμφισβητήσει την εθνική κυριαρχία. Η ιδέα ότι η σημερινή Γερμανία αποτελεί πολιτική και ιστορική συνέχεια της ναζιστικής, δεν μπορεί ασφαλώς να σταθεί ως θέμα σοβαρής συζήτησης! Αυτό που έχει σημασία, όμως, είναι ότι, για κάποιους, η ιστορική περίοδος που διανύουμε παραπέμπει σε εκείνη του **μεσοπολέμου** (1919 - 1939), όταν η δημοκρατική Ευρώπη (και, ευρύτερα, ο δημοκρατικός κόσμος) ετοιμαζόταν να αντιμετωπίσει τη λαίλαπα του ναζισμού και του φασισμού. Με τη Γερμανία να παίζει και πάλι το ρόλο του απόλυτου κακού – τούτη τη φορά όχι με τα όπλα, αλλά με το χρήμα!

Φοβάμαι ότι αυτοί που οραματίζονται και με τόση θέρμη προπαγανδίζουν τη διάλυση «αυτής» της Ευρώπης, συγκρίνοντας ταυτόχρονα το «σήμερα» με τη μεσοπολεμική περίοδο της ανόδου του ναζισμού, εστιάζουν την προσοχή τους σε λάθος μεσοπόλεμο! Ο κατακερματισμός της Ευρώπης, με την πιθανή αναβίωση του ακραίου εθνικισμού και την επανεμφάνιση εθνικών περιχαρακώσεων, ανταγωνισμών και γενικής καχυποψίας μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών, παραπέμπει σε μια άλλη ιστορική περίοδο: εκείνη που μεσολάβησε ανάμεσα στον **Γαλλοπρωσικό Πόλεμο** (1870 - 71) και την έναρξη του εφιαλτικού «**Μεγάλου Πολέμου**» (1914).

Ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος φαντάζει σήμερα τόσο μακρινός που, για πολλούς μη ιστορικούς δεν είναι παρά ένα αξιοσέβαστο θέμα ακαδημαϊκής μελέτης το οποίο ελάχιστα πλέον επηρεάζει τη σύγχρονη πραγματικότητα. Ακόμα και έτσι να 'ναι, αποτελεί ένα ωφέλιμο δίδαγμα γι' αυτούς που καλοδέχονται την προοπτική ενός εθνικού απομονωτισμού, θεωρώντας τον συνώνυμο της εθνικής ανεξαρτησίας και αφετηριακή προϋπόθεση εθνικών θριάμβων. Και προσφέρει ένα μάθημα για το πώς μια αλυσίδα λανθασμένων υπολογισμών κι επιλογών μπορεί να οδηγήσει σε μαζική καταστροφή. Πολύ χειρότερη από αυτή που «απεργάζονται» σήμερα – σύμφωνα τουλάχιστον με το σχετικό αφήγημα – το Βερολίνο και τα «μαντρόσκυλά του»!

Έστω και για λόγους ακαδημαϊκού ενδιαφέροντος, λοιπόν, αξίζει να κοιτάξουμε πάνω από έναν αιώνα πίσω, λίγο πριν το ξέσπασμα του Μεγάλου Πολέμου. Σε μια περίοδο που η Ευρώπη ήταν ένα συνονθύλευμα εθνικών εγωκεντρισμών και *ad hoc* συμμαχιών, και ένα πεδίο οικονομικών και στρατιωτικών ανταγωνισμών που υπαγορεύονταν από το αίσθημα εθνικού μεγαλείου και ιστορικής μοναδικότητας της κάθε πλευράς.

Παραθέτουμε, όσο πιο συνοπτικά μπορούμε, το πλέγμα σκοπιμοτήτων κι επιδιώξεων των ευρωπαϊκών χωρών που κατά κύριο λόγο ενεπλάκησαν στον πόλεμο, η έναρξη του οποίου ήταν το αποκορύφωμα ενός μοναδικού στην Ιστορία ντόμινο γεγονότων που άνοιξε τις πύλες της κολάσεως μετά το Σαράγεβο.

Για τη **Γαλλία**, έναν από τους κύριους πρωταγωνιστές του δράματος, πρωταρχικός στόχος ήταν να ξεπλύνει τη ντροπιαστική ήττα του 1871 από τους Γερμανούς και να ανακτήσει τις οικονομικά σημαντικές επαρχίες της Αλσατίας και της Λωρραίνης. Η συμμαχία της με τη Ρωσία (1894) πρόσφερε στη Γαλλία ένα σημαντικό στρατιωτικό πλεονέκτημα αφού, σε περίπτωση πολέμου με τη Γερμανία, η τελευταία θα έπρεπε να διεξαγάγει πόλεμο σε δύο μέτωπα.

Η **Ρωσία**, από την άλλη μεριά, πίστευε πως η συμμαχία της με τη Γαλλία θα απέτρεπε μια επιθετική ενέργεια των Γερμανών εναντίον της. Αυτό θα της έλυne τα χέρια στην επιδίωξη των δικών της επεκτατικών σχεδίων προς το νότο, που περιλάμβαναν την αύξηση της επιρροής της στα Βαλκάνια και την Κωνσταντινούπολη.

Βέβαια, το ενδιαφέρον της για τις περιοχές αυτές έθετε τη Ρωσία σε τροχιά σύγκρουσης με τη βασική σύμμαχο της Γερμανίας, την **Αυστροουγγαρία**, της οποίας τα εσωτερικά προβλήματα την ενέπλεκαν άμεσα με τα τεκταινόμενα στα Βαλκάνια. Τα προβλήματα αυτά σχετιζόνταν κατά κύριο λόγο με την πολυεθνική σύνθεση της αυτοκρατορίας. Ειδικότερα, στη **Βοσνία** το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού ήταν Σλάβοι. Και, στην άλλη πλευρά των συνόρων με τη **Σερβία**, η εκεί στρατιωτική κλίκα που έλεγχε την κυβέρνηση θεωρούσε ότι η Βοσνία «αυτοδίκαια» θα έπρεπε να ανήκει στη Σερβία.

Για τη Ρωσία, η προσάρτηση της Βοσνίας - Ερζεγοβίνης από την Αυστροουγγαρία (1908), με τον τρόπο που μεθοδεύτηκε από τους Αυστριακούς, είχε αποτελέσει μεγάλη διπλωματική ταπείνωση και ήταν η αφετηρία εντάσεων ανάμεσα στις δύο χώρες. Ο πόλεμος τότε είχε αποφευχθεί λόγω της δυναμικής παρέμβασης της Γερμανίας και της στρατιωτικής ανετοιμότητας της Ρωσίας. Η βοσνιακή κρίση έφερε, όμως, κοντύτερα τη Ρωσία με τη Σερβία, με την πρώτη να αναλαμβάνει ρόλο αυτόκλητου προστάτη όλων των σλαβικών πληθυσμών της νοτιοανατολικής Ευρώπης.

Η στάση της **Βρετανίας** ήταν αβέβαιη ως τη στιγμή που ξέσπασε ο πόλεμος. Τυπικά, η *Entente Cordiale* με τη Γαλλία (1904) ήταν απλά μια «συμφωνία κυρίων» που αντιμετώπιζε ζητήματα αποικιακών διαφορών και δεν υποχρέωνε τη χώρα να προστρέξει σε βοήθεια της Γαλλίας σε περίπτωση γερμανικής επίθεσης. Η πολιτική ηγεσία γνώριζε καλά, εν τούτοις, ότι η Βρετανία δύσκολα θα μπορούσε να μείνει ουδέτερη σε περίπτωση γαλλογερμανικού πολέμου.

Η Γερμανία πρόσφερε, τελικά, το αναγκαίο διπλωματικό άλλοθι στη Βρετανία, παραβιάζοντας την ουδετερότητα του **Βελγίου** με τη διέλευση γερμανικών στρατευμάτων από τη χώρα (της ουδετερότητας αυτής, η Βρετανία – όπως άλλωστε και η ίδια η Γερμανία! – ήταν εγγυήτρια). Στην πραγματικότητα, την εμπλοκή της Βρετανίας στον πόλεμο υπαγόρευε το αμυντικό δόγμα της χώρας αυτής, σύμφωνα με το οποίο σε καμία εχθρική δύναμη δεν θα επιτρεπόταν να κατέχει στρατηγικές θέσεις στην απέναντι ακτή της Μάγχης (πράγμα που πέτυχαν, τελικά, οι στρατιές του Χίτλερ αρκετά χρόνια αργότερα).

Πάμε τώρα στην ίδια τη **Γερμανία**. Ένας παράγοντας που καθόρισε τους στόχους της εξωτερικής της πολιτικής στις αρχές του εικοστού αιώνα είχε οικονομικά κίνητρα. Αναζητούσε κι αυτή μια θέση στις παγκόσμιες αγορές, όπου είχαν ήδη διεισδύσει και κυριαρχούσαν η Μεγάλη Βρετανία (στην ανατολική και νότια Αφρική και στη νότια Ασία), η Γαλλία (στη δυτική Αφρική, στα Βαλκάνια και στη Ρωσία) και οι Ηνωμένες Πολιτείες (στη Λατινική Αμερική, κυρίως). Σύντομα, η Ρωσία και η Ιαπωνία θα έμπαιναν κι αυτές στον οικονομικό ανταγωνισμό στην Άπω Ανατολή. Γερμανικά οικονομικά ανοίγματα στη βόρεια Αφρική, στα Βαλκάνια και στην Οθωμανική Αυτοκρατορία συνάντησαν σκληρό ανταγωνισμό από βρετανικά και γαλλικά συμφέροντα που ήδη κατείχαν στρατηγικές θέσεις εκεί.

Παράλληλα, η στρατιωτική ελίτ της Γερμανίας είχε κι αυτή τα δικά της προβλήματα να επιλύσει, καθώς έβλεπε τη χώρα να χάνει τη στρατιωτική της υπεροχή στην Ευρώπη. Η γαλλο - ρωσική συμμαχία σήμαινε για τη Γερμανία έναν πόλεμο σε δύο μέτωπα. Η ανάγκη, τότε, να μοιράσει τις δυνάμεις της μεταξύ ανατολής και δύσης θα απέκλειε μια γρήγορη νίκη, ανάλογη με αυτή του 1870 κατά των Γάλλων.

Ο συνδυασμός οικονομικής περικύκλωσης και στρατιωτικής ευαλωτότητας έκανε τη Γερμανία να σκέφτεται σοβαρά έναν πόλεμο κατά των Γάλλων και των Ρώσων. Κι αυτό θα έπρεπε να συμβεί όσο το δυνατόν πιο σύντομα, πριν η ολοένα αυξανόμενη αριθμητική δύναμη του γαλλικού στρατού ξεπεράσει αυτήν του γερμανικού, και προτού οι Ρώσοι ολοκληρώσουν τον εκσυγχρονισμό του σιδηροδρομικού δικτύου της χώρας τους.

Η ευκαιρία για τους Γερμανούς παρουσιάστηκε, τελικά, στις **28 Ιουνίου του 1914**, όταν ένας νεαρός Σέρβος εθνικιστής δολοφόνησε στο **Σαράγεβο**, πρωτεύουσα της

αυστριακής επαρχίας της Βοσνίας, τον διάδοχο του θρόνου της Αυστροουγγαρίας και τη σύζυγό του. Για να ακολουθήσει το περίπλοκο ντόμινο των γεγονότων που οδήγησε στην κήρυξη του πολέμου και, στη συνέχεια, στην τετράχρονη εφιαλτική εμπειρία του ανθρωποφαγείου των χαρακωμάτων σε ανατολή και δύση...

Ο λόγος για τον οποίο γυρίσαμε τόσο πίσω το ρολόι της Ιστορίας ήταν να ξαναδούμε μια διαιρεμένη Ευρώπη στις πιο σκοτεινές μέρες του εικοστού αιώνα (λαμβάνοντας επιπρόσθετα υπόψη, ασφαλώς, και τη μεταγενέστερη εμπειρία της ναζιστικής βαρβαρότητας). Ήταν αυτά ακριβώς τα διδάγματα, μαζί με την επιθυμία των ευρωπαϊκών λαών να μη διαπράξουν ξανά τα ίδια λάθη, που οδήγησαν στην ιδέα της Ενωμένης Ευρώπης. Ένα οικοδόμημα που χτίστηκε βήμα - βήμα πάνω στην πεποίθηση ότι η γενική ευημερία θα έρθει ως αποτέλεσμα συνεργασίας και ειρηνικής συνύπαρξης, όχι εθνικών περιχαράκωσεων και ανταγωνισμών.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, που αρκετοί σήμερα ονειρεύονται τη διάλυσή της, γεννήθηκε από τις στάχτες δύο πολέμων που κόστισαν στην ήπειρο την απώλεια ισάριθμων γενεών. Κάποιοι ίσως αντιτείνουν ότι και σήμερα υπάρχει ένας άνισος οικονομικός πόλεμος ανάμεσα στους ισχυρούς και τους αδύναμους, με θύματα κυρίως τους νέους. Αν αυτή είναι (και πράγματι είναι!) μία παθογένεια του οικοδομήματος, θα πρέπει μέσα στο πλαίσιο του εφικτού να αναζητήσουμε τρόπους να τη θεραπεύσουμε.

Υπάρχει πάντα, βέβαια, και ένας εναλλακτικός δρόμος: να αποφασίσουμε ελαφρά τη καρδία πως το μόνο που αξίζει στον συγκεκριμένο «ασθενή» είναι η ευθανασία! Η Ιστορία μας χαμογελά ειρωνικά...

© Δημοσιογραφικός Οργανισμός Λαμπράκη Α.Ε.

Το σύνολο του περιεχομένου και των υπηρεσιών του site διατίθεται στους επισκέπτες αυστηρά για προσωπική χρήση. Απαγορεύεται η χρήση ή επανεκπομπή του, σε οποιοδήποτε μέσο, μετά ή άνευ επεξεργασίας, χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη.